Biblioteca poporală a „TRIBUNEI“.

O SUTĂ DE ANI.

De

Ioan Slavici.

Reproducere din „Tribuna“ Nr. 181 din 10/22 August 1885.

Ediția II.

Sibiiu, 1887.

Editura și tiparul Institutului tipografic,
societate pe acții.

8 cr. sau 16 bani exemplarul.

INSTITUTUL TIPOGRAFIC

din Sibiiu

execută tot felul de lucrări tipografice și îndeosebi tipăresce

cărți de tot felul,

anunciuri de căsătorie,

anunciuri funebre, placate,

bilete de visită,

conturi și blanchete de tot soiul.

Prețurile moderate.

Deasemenea Institutul primesce în editură **cărți scolare** și în genere cărți menite a fi respândite în popor, precum sûnt: **povești, snoave, poesii poporale, istorioare morale, descrieri de obiceiuri** și **datini, schițe istorice** ori **biografii** scrise în stil poporal și alte deasemeni.

Condițiunile editurei urmează a fi stabilite prin bună învoială între autor și direcția Institutului.

Una din cele mai dintâiu datorii ale noastre e sĕ lămurim pe fraţii nostri de pe la sate asupra mersului lucrurilor, sĕ-'i ţinem mereu în cunoscinţă despre greutăţile ce întimpină neamul nostru în nisuinţa lui de înaintare şi sĕ le dăm socoteală despre faptele noastre, ca sĕ-'i întărim în credinţa, că ţinem prea mult a fi vrednici de iubirea şi de încrederea lor.

Am chibzuit, că prin împlinirea acestei datorii vom da cea mai potrivită cinste ḑilei de astăḑi, în care se împlinesc o sută de ani, de când Împĕratul Iosif II a poruncit sĕ li se spună iobagilor din Ardeal din partea lui cuvintele:

„Milostivesce nădĕjduim, că ei vor rĕspunde părintescului nostru cuget şi cu

strădania lor și deprinderea lor cu tot din adinsul la agonisitură, **pentru binele cel de obște** *și fericirea lor și a rĕmășițelor lor* **din toată puterea lor înainte a o urnì se vor silì"**.

Ne adresăm dar' și de astădată cu frățească dragoste la cărturarii noștri de pe la sate și îi rugăm sĕ le facă tuturora împărtĕșire despre aceastǎ dare de seamă a noastră.

Iobăgia ungurească.

În timpul domniei turcesci Ardealul se întindea pănă la Caransebeș, Lugoj, Lipova, Ineu, Oradea-mare și Sătmar, adecă cuprindea aproape toată partea locuită de Români a țerilor coroanei ungare. Mai departe, Bănatul Timișorii, Granițele și Țeara-Ungurească erau stăpânite de Turcii, care aveau un pașă la Buda, și numai părțile despre apus și meadă-noapte se aflau sub stăpânirea Împĕratului. Ardealul nu era stăpânit de Turci, dar' le plătia tribut Sultanilor și Vaivodii lui erau puși de Poartă în scaun.

Acum două sute de ani, la 1683, Turcii ajunseseră atât de puternici, încât au înaintat cu

oaste numĕroasă pănă la Viena, au tăbărît asupra acestui oraş şi numai regele Poloniei Ioan Sobieski, care a sosit la timp cu oastea lui la Viena, a scăpat atunci ţerile nemţesci de plaga păgânilor.

Retrăgêndu-se Turcii de sub zidurile Vienei, Împĕratul a făcut legătură cu regele Poloniei, cu Republica Veneţiei şi în urmă şi cu Ţarul Rusiei, că se vor ridica cu toţii de odată asupra Turcilor şi nu vor pune armele din mână, pănăce nu vor fi frânt puterea turcească. În timpul acestui rĕsboiu, care a ţinut aproape douĕḑeci de ani, Maghiarii au fost desbinaţi. Unii dintre dînşii au ţinut cu Împĕratul, cei mai mulţi însĕ, în frunte cu Tököly şi cu Rákóczy, erau uniţi cu Turcii. Deşì erau însĕ spriginiţí de regele Franciei, care era mare duşman al Împĕratului Leopold I, rebelii n'au putut face nici o treabă şi Rákóczy a perit ca vai de el în pribegie.

Împĕrăţia avea pe timpul acela un mare general, prinţul Eugen de Savoia, care 'i-a înfrânt pe Turci în mai multe bătălii, cea mai crâncenă la Zenta, şi 'i-a silit sĕ ceară pace. Pacea s'a încheiat la anul 1699 în Carloveţ, şi în vîrtutea acestei păci Turcii s'au retras din Ardeal şi din celelalte ţeri ale coroanei ungurescì, păstrând numai Bănatul Timişorii, de unde însĕ tot prinţul Eugen 'i-a alungat 18 ani în urmă.

Astfel ajungem noi Românii sub stăpânirea Împĕrăției, și nici odată nu trebue sĕ uităm a le spune copíilor și nepoților nostri, că **prințul Eugen de Savoia**, și el tot odraslă din vița împĕrătească, a fost acela, care ne-a scăpat de jugul turcesc.

Pe timpurile acelea era în toate țerile iobăgie, într'unele mai grea, într'altele mai ușoară. Aici la noi în Ardeal era foarte grea, eară noi Românii eram aproape cu toții iobagi, și numai pe ici pe colo se găsiau și între noi nemeși ori boieri, care erau scutiți întocmai ca nemeșii unguresci de robote și de celelalte greutăți.

Împĕratul Leopold I, vĕḑênd că țeara nu va putè sĕ ajungă la înflorire, dacă tot astfel unii vor muncì din greu, pentru-ca alții sĕ poată trăì în prisos, voia sĕ-'i ajute pe iobagi, dar' nu-'l iertau domnii de pământ, care stăruiau asupra legilor țerii, ear' aceste hotăriau, ca Românii și toți cei de o lege cu dînșii sĕ fie numai suferiți în țeara aceasta, câtă vreme stăpânirea nu va crede de cuviință sĕ-'i alunge din ea. Ear' la aceasta Împĕrăția nu se putea gândì, ci din protivă aducea oameni de prin alte țeri, ca sĕ-'i așeḑe pe câmpiile întinse din Țeara-Ungurească, pustiite în timpul stăpânirii turcesci.

Li se dă dar' Românilor sfatul, ca sĕ se unească cu biserica dela Roma, pentru-ca sĕ nu

fie numai suferiți în țeara aceasta, ci sĕ se bucure și ei de drepturile și de scutirile ce li se dau celor ce se țin de acęastă biserică.

Numai o parte din Români primesc acest sfat. Cei mai mulți, temêndu-se ca nu cumva sĕ-'i facă papistași, rĕmân în legea lor și poartă mai departe toate greutățile. Nici cei uniți nu ajung la mare ușurare. Ei tot iobagi rĕmân, dacă iobagi fuseseră și mai nainte. Dar' preoții lor sûnt scutiți de robote, pot sĕ-'și dee copíii la învĕțătură, stăpânirea poartă grije, ca ei sĕ aibă din ce trăì, episcopul lor e pus de o potrivă cu alți episcopi ai țerii și Împĕrăția îi dăruesce câteva moșíi.

Așa încep și Românii a eșì la iveală și a se ridica din ticăloșia, în care au fost ținuți atâta timp. Însĕ ei tot cei din urmă au rĕmas, tot slugile altora, tot de batjocura tuturora. Împĕratul Carol VI și fiica lui, Împĕrăteasa Maria Teresia, deșì multă bunăvoință au avut față cu dînșii, fiind mereu certați cu rĕsboaie și abătuți de alte griji, n'au pntut sĕ-'i ajute.

Abia feciorul Mariei Teresiei, Împĕratul Iosif II, a avut mângăierea de a pune capĕt unei robíi, care era o rușine pentru omenire și pentru Împĕrăție în deosebi.

Sĕ vedem, care era starea părinților noștri

acum o sută de ani, când Împěratul Iosif II s'a urcat în scaunul împěrătesc.

1. Iobagiul era legat de pămênt și nu putea sě se mute dela un loc la altul, ci acolo, unde s'a născut, trebuia sě muncească toată vieața lui. Domnul de pămênt îl ducea, ce-i drept, dacă îi venia la socoteală, dela o moșie la alta ori îl dăruia altuia; dar' dacă pleca el de el, îl urmăria, îl prindea, îl aducea cu sila înapoi, ba putea sě-'l și omoare, dacă nu se supunea.

2. Iobagiul nu putea sě se însoare fără de voia domnului de pămênt, nici sě învețe carte, nici sě se deprindă la vre-un meșteșug decât așa, dacă domnul de pămênt îl punea, pentru-ca sě se folosească de învěțătura lui ori din câștigul lui ca meșteșugar.

3. Iobagiul trebuia sě se facă slugă la curtea domnească, dacă așa voia domnul de pămênt.

4. Iobagiul nu avea nimic al lui, ci toate erau ale domnului de pămênt, care îi dedea din roadele muncii lui atât, ca sě poată trăì de adi pe mâne el cu casnicii lui.

5. Domnul de pămênt îl scotea pe iobagiu, dacă voia, din coliba lui, îl muta dela un loc la altul, îl gonia, în sfîrșit făcea cu el ce voia.

6. Iobagiul, simțindu-se nedreptățit, n'avea cui sě 'i-se plângă, fiindcă cei chiemați a-'l judeca tot dintre domnii de pămênt erau aleși.

Uşurările date de Împěratul Iosif II.

Împěratul Iosif II s'a urcat la anul 1780 în scaun, dar' multe erau greutăţile, cu care avea sě se lupte şi numai încetul cu încetul a putut sě le aducă uşurare celor asupriţi, între care cei dintâiu eram noi Românii din Ardeal.

El le-a dat, înainte de toate, şi Românilor rěmaşi în legea lor un episcop, pe care 'l-a rînduit sě stee la Sibiiu, şi a uşurat şi starea preoţilor neuniţi cu biserica din Roma.

A făcut apoi aşedământ, ca locuitorii de pe la hotarele despre rěsărit ale Împěrăţiei sě fie scutiţi de robote şi de alte greutăţi, pentru-ca sě poată apěra ca grăniţeri ţeara de ori-şi-ce năvăliri duşmănoase. Astfel mulţime de Români, aşedaţi fiind pe la hotare, au scăpat şi ei de asupriri şi din robi, ce au fost, au ajuns oameni de oaste.

Dară partea cea mare tot robi ai pămêntului erau.

În Ţeara-Ungurească încă Împěrăteasa Maria Teresia desfiinţase robia şi le deduse iobagilor dreptul de a se muta dela un loc la altul şi de a face ce vor ei cu trupul lor şi cu partea ce li se cuvine din câştigul lor muncit.

Aici în Ardeal însě ea nu a putut rěsbì, căci se temea de domnii de pămênt, care nu

voiau sĕ se lipsească de iobagii muncitori, cum n'ai voi sĕ-'ţi dai boul dela jug. Astfel era o mare îngrămădire de oameni la locurile sterpe din Ardeal, în vreme-ce câmpiile mănoase din Ţeara-Ungurească erau pustii, dar' flămênḑilor îngrămădiţi aici tot nu le era iertat sĕ-'şi caute hrana acolo.

Ajunşi dar' la desnădĕjduire, iobagii din Ardeal s'au unit între dînşii şi în frunte cu Horia, Cloşca şi Crişan s'au ridicat în iarna anului 1784 asupra domnilor de pămênt, au ars, au prădat şi au omorît, încât străbătuse groaza până în ţerile vecine. Au urmat adecă timpuri grele, de care Dumneḑeu sĕ ne ferească şi pe noi şi pe urmaşii nostri, căci ele nimĕnuia nu îi sûnt de folos, ci tuturora spre stricăciune.

Aflând Împĕratul Iosif II despre aceste, s'a mâhnit foarte asupra domnilor de pămênt, care 'i-au adus pe iobagi la atâta desnădĕjduire, şi 'i-a chemat pe Români la supunere, făgăduindu-le, că din chiar a sa bunătate părintească le va face uşurările cuvenite. Supunêndu-se Românii dorinţei împĕrătesci, Horia, Cloşca şi Crişan au rĕmas părăsiţi, au fost prinşi, judecaţi şi osândiţi la moarte groaznică.

Neîndurat a fost Împĕratul Iosif II, dar' şi drept a fost, şi astăḑi e ḑiua, când ne aducem aminte şi le spunem copiilor şi nepoţilor nostri,

că pe cât a fost de bun, pe atât de neîndurat și pe atât de drept a fost în părintească lui purtare de grije pentru soartea popoarelor de sub stăpânirea Casei lui și că el a fost acela, care le-a dat Românilor iobăgiți stăpânirea asupra trupului lor și asupra părții ce li se cuvenia din roadele muncii lor.

Eată ușurările, pe care le dă el iobagilor din Ardeal și despre care le face însciințare la 22 August 1785, astăḑi o sută de ani împliniți:

„Ântâiu: Iobăgia, încât era până acuma vecĭnică datorie, și așa de pământ legată, ca sĕ nu se mai poată muta iobagiul într'alt loc, de aici înainte cu totul o stricăm, și nici voim, ca acest nume de iobagiu mai mult într'această înțelegere sĕ se țină, și așadară pe toți și pe fiescecare slujbaș, fie macar de ce neam, sau de religiune, de aici înainte despre fețele lor oameni cu mutare slobodă îi numim, și ca pe unii ca aceia pretutindenea a-'i avè, și a-'i socotì poruncim, aducênd aceasta cu sine și legea firii, *și însuși binele deobște;* de unde urmează, că toate pârile ce sûnt pentru dobândirea slobodeniei, cu aceasta trebuie sĕ se continească.

„Adoua: Voim, ca fiesce-care slujbaș volnic sĕ fie a se însura și fără de slobodenia domnului seu, a se deprinde *la carte* și la învĕ-

țătură, a învěța meșteșuguri, și cu acestea pretutindea a se hăsnuì.

„A treia: Nimenea dintre slujbași nici feciorul sau fata lui, sau macar care dintre celeḑii aceluia, la slujba curții domneasci sě nu se poată silì, ci în voia lui va sta a primì acel fel de slujbă, și cu domnul seu precum va putè a se tocmì.

„A patra: Fiesce-care slujbaș poate precum îi va fi voia, averile cele mișcătoare și câștigurile sale, adecă prețul care 'i-se cuvine, al pămênturilor, al rîturilor, al morilor, sau al viilor, a-'l vinde, a-'l cinstì, a-'l schimba, a-'l zălogì, a-'l lăsa cu diiată pruncilor lui, sau la altă frăție, sau cui va vrè, cu un cuvênt precum va voì despre acelea a face rînduială, rěmânênd însuși nemișcat iușul uricaș domnilor pămêntului, însě așa aceasta aici înțelegêndu-se, ca greutățile, care razimă în vênḑětorul, sau în cel ce le leagă cuiva încât pentru fundușurile acestea, care cumva despre partea domnească nu s'ar rěscumpěra, sě atîrne și sě pogoare în cumpěrătorul, sau în acela, la a căruia mână vor venì.

„A cincia: Pentru-ca slujbașii abizuiți sě fie despre locurile care le țin, milostivesce rînduim: ca ei, sau macar care a lor rěmășiță, nici din ocina sa, nici din macar ce locuri,

care le țin, fără de cuvioasă și destulă ocă, și fără de scirea și cunoscința varmegiei sĕ nu se poată scoate, nici sĕ se isgonească, ci sĕ se îngădue *cu pace, și cu liniște* acelea a le ține, nici cu sila dintr'un loc într'altul sau dintr'o varmegie într'alta, sĕ nu se strămute.

„A șesa: Despre celelalte lucruri, care într'aceste puncturi nu s'au cuprins, slujbașii sĕ urmeze după rînduielile cele mai dinainte ținute, și până atunci până când aducêndu-se mai pe rînd urbariumul în lăuntru mai ales așeḑământ se va face, și ori-ce supĕrări li s'ar întêmpla, pentru acelea varmegia datoare va fi ajutor fiscușesc a le rîndui, și pentru acele supĕrări a le face îndestulare...“

Luminarea poporului român.

Încă în timpul stăpânirii Împĕratului Iosif II Românii încep a simți, că ei nu sûnt lăsați de Dumneḑeu pe pămêntul acesta numai pentru-ca sĕ hrănească ca vitele prin roadele muncii lor pe alții, ci trebue sĕ se lumineze, ca sĕ se facă destoinici a rĕspunde întru toate la așteptările părintesci ale Împĕratului lor.

Vĕḑêndu-'i așa deștepți din fire, bine făcuți la trup și mai cu deosebire potriviți în toate apu-

căturile lor, Împěratul Iosif II, deşì 'i-a găsit robiţi, a cunoscut în ei pe urmaşii stăpânilor de odinioară ai lumii şi era mândru, că-'i are sub stăpânirea sa şi că poate sě fie cel dintâiu, care le deschide drumul de înaintare.

Şi au rěspuns Românii la aşteptările celui ce 'i-a cunoscut pe ei.

El ântâia oară li-a pus arma în mână şi li-a ḑis: Dovediţi lumii, că sûnteţi în adevěr urmaşii acelora, pe care Roma 'i-a trimis aici cu sarcina de a apěra ordinea şì cultura faţă cu lumea barbară!

O sută de ani au trecut şi, dacă astăḑi s'ar reivì în mijlocul nostru, Împěratul, care atât de drept ne-a judecat, ar fi mulţumit, mândru ar fi de „feciorii“ sei, căci steagurile, pe care ni le-a dat în seamă, au trecut cu onoare prin toate rěsboaiele, timp de o sută de ani, n'au fost nici odată părăsite, au rěmas sfinte semne de credinţă şi ostăşească lăpědare de sine.

Şi tot el ântâia oară ni-a dat tuturora dreptul de a pune mâna pe carte, ca sě ne luminăm unii prin alţii.

Multe şi mari greutăţi a trebuit şi trebue încă sě învingem, ca sě ne folosim de acest drept, dar' în ciuda acestor greutăţi ne-am folosit şi ne folosim, şi lucrarea noastră e spornică.

Puţin după moartea Împěratului Iosif II s'au ivit şi dintre noi oameni învěţaţi, care au ostěnit cu multă pricepere, ca sě scoată la iveală trecutul neamului nostru, sě lămurească limba noastră şi sě ne dee în românesce cele mai folositoare şi mai de căpetenie învěţături. Între acestia au fost mai cu deosebire vrednici Samuil Clain, Petru Maior şi George Şincai, oameni cu multă învěţătură, care au scris istoria Românilor, gramatica limbei românesci şi fel de fel de cărţi pentru sciinţe şi pentru biserică.

Aşa au început şi Românii sě se lumineze în limba lor, pentru-ca cu mai multă lesnire sě poată lumina şi poporul.

Se găsiau şi în timpurile de mai nainte pe ici pe colo Români cu sciinţă de carte, mai ales dintre nemeşi, dar' acestia erau puţini şi nici că se socotiau Români, fiindcă celor mai mulţi dintre dînşii le era ruşine sě se ţină de un popor rěmas în întunecime, asuprit şi batjocurit de toată lumea. De aici înainte însě Românii cu sciinţă de carte, fie nemeşi, fie feciori de preoţi, fie feciori de iobagi, nu se mai lapědă de părinţii şi de fraţii lor, ci mai vîrtos se unesc între dînşii, ca sě-'i scoată pe Români din întunerec, sě-'i ferească de asupriri şi sě-'i ridice de o potrivă cu celelalte neamuri, pentru-ca nimeni sě nu-'i mai poată batjocurì.

Tocmai de aceea însĕ rĕuvoitorii neamului românesc îi prigonesc, și mulți dintre dînșii sufĕr mari neajunsuri, ear' alții pribegesc preste hotare, în țerile românesci. Și aici însĕ e trebuință mare de dînșii, căci Românii din Moldova și Muntenia pe timpul acela erau asupriți de Greci. Astfel un Ardelean, George Lazar, din Avrig, a înființat la Bucuresci cea dintâiu scoală românească în Țeară; alt Ardelean, Ioan Maiorescu, din Bucerdea, a înființat la Cerneți și apoi la Craiova cea dintâiu scoală românească în Oltenia, și tot Ardeleni au fost și în Moldova și în Bucovina cei dintâiu dascăli românesci și cei dintâiu stăruitori, pentru-ca Românii, ori-unde ar fi ei, sĕ ese din întunerec.

Mai cu deosebire grea a fost lucrarea acelora, preoți și mireni, care au nisuit aici în Ardeal, ca Românii sĕ-'și facă scoli, sĕ-'și agonisească averi și sĕ-'și încordeze toate puterile, ca sĕ nu mai rĕmână ei cei din urmă în țeara lor, căci domnii de pămênt diceau, că Românul nu e pentru-ca sĕ învețe carte, ci pentru-ca sĕ muncească, și-'i prigoniau ca pe unii, care umblă sĕ rĕsvrĕtească poporul.

Cu toate aceste nu Românii, care și acum erau tot iobagi asupriți și batjocuriți, ci Maghiarii s'au rĕsvrĕtit, s'au ridicat cu oaste asupra Împĕratului și au hotărît sĕ nu-'l mai recunoască de

Rege al Ungariei. Astfel s'a aprins revoluţiunea dela anul 1848, când Românii aducêndu-'şi aminte de binefacerile din trecut, s'au unit cu toţii şi s'au luptat după putinţă pentru Împĕrăţie.

Şi nu înzadar au nădĕjduit.

Făcêndu-se ear' pace în ţeară, nimeni nu-'i mai opria sĕ-'şi facă scoli, ba chiar ocârmuirea îi ajuta şi-'i îndemna sĕ-'şi trimită copíii la scoală, punea în diregĕtoríi pe aceia dintre dînşii, cari erau vrednici sĕ le poarte, şi nu mai făcea deosebire între Român, Maghiar ori Sas, ci-'l socotia pe fiecare după destoinicia lui.

Astfel am ajuns noi Românii încetul cu încetul sĕ avem mii de scoli pe la sate, — cinci gimnasii, seminare pentru luminarea preoţilor, sute de mii de copíi prin scolile sătesci, mii de tineri pe la gimnasii şi academii şi destui oameni cu sciinţă de carte, pentru-ca noi înşine sĕ ne putem chivernisì treburile noastre, cu toate că sute şi mii de alţii au trecut hotarele, ca sĕ lucreze pentru deşteptarea fraţilor nostri de peste Carpaţi.

Întărirea Românilor.

Tot Împĕratul Iosif II ni-a dat sûnt acum o sută de ani tuturora dreptul de a ne bucura în toată tigna de o parte cel puţin din roadele muncii noastre.

E mare drept acesta, fiindcă nimic nu-'l îndeamnă pe om la hărnicie ca gândul, că el însuşi are sĕ se bucure de roadele muncii lui.

Abia însĕ cinci ani în urmă, la 1790, Împĕratul Iosif II a încetat din vieaţă şi, simţind, că urmaşul seu, Leopold II, nu va putè sĕ ţină piept cu toate năvălirile, înainte de moarte a retras cele mai multe din rînduielile ce făcuse pentru ajutorarea celor slabi. Astfel aveau Românii dreptul, dar' nu îi lăsau rĕuvoitorii lor sĕ se folosească de el, şi încă timp îndelungat iobagiul se bucura, dacă se putea hrănì el cu casa lui de pe o ḑi pe alta.

Abia după revoluţiunea dela 1848 a ajuns şi Românul stăpân deplin pe avutul lui.

Încetul cu încetul au ajuns şi domnii de pământ sĕ înţeleagă, că nu mai merge cu iobăgia şi nu se mai poate, ca unii sĕ muncească mereu, ear' alţii sĕ stăpânească numai. S'au împăcat dar' cu gândul, că are sĕ se desfiinţeze iobăgia, sĕ le dee iobagilor stăpânirea deplină asupra pământului lor şi sĕ se mulţumească cu despăgubirea ce li se va hotărî. Nu s'au putut însĕ împăca Maghiarii cu gândul, ca de aici înainte Românii sĕ fie de o potrivă cu dînşii, ca feciorul iobagiului sĕ se ridice mai presus de feciorul domnului de pământ, dacă e mai vrednic ca dînsul.

Şi aici trebuiau sě ajungă lucrurile, dacă se desfiinţa iobăgia, căci de acolo înainte un om numěra fiesce-care, şi groful şi opincarul, numai un om fiesce-care. Dacă-'şi trimitea opincarul copilul la scoală şi Românaşul era mai deştept şi mai silitor ca puiul de grof, Românaşului 'i-se cuvenia locul ântâiu în scoală, ear' puiului de grof un loc mai în coadă. Şi tot astfel, dacă Românul cu sciinţă de carte era mai învěţat şi mai harnic, el avea sě poruncească, ear' grofului nu îi rěmânea decât sě urmeze după poruncă.

Asta nu puteau s'o primească Maghiarii; de aceea s'au înţeles cu fraţii lor, ca sě unească Ardealul cu Ţeara-Ungurească. Ei singuri nu ne puteau stăpânì, au chemat dar' pe fraţii lor din Ţeara-Ungurească, le-au dat ţeara lor, pentru-ca sě ne stăpânească şi sě-'i ţină numai pe ei în diregětorií.

Noi n'am primit această unire atunci, când au voit ei s'o facă, la 1848, şi nici că s'a făcut atunci, când cu revoluţiunea; dar' după revoluţiune iobăgia s'a desfiinţat din voia părintească a Maiestăţii Sale Împěratului Francisc Iosif I, după-cum a cerut dreptatea şi binele tuturora, Românii au ajuns cu toţii stăpâni pe pămêntul muncit de dînşii, pe roadele muncii lor şi pe tot ceea-ce pot agonisì pe cale dreaptă.

Şi trebuie sě ne întrebăm în ḑiua de as-

tăḑi, dacă am fost ori nu vrednici de soartea ce ni s'a făcut.

Săraci sûntem şi astăḑi, mulţi dintre noi abia trăiesc de pe o ḑi pe alta, ear' alţii îşi risipesc avutul prin lenevire şi prin o vieaţă pĕcătoasă, prea puţini ne-am gândit încă sĕ ne sporim averile dându-ne la meşteşuguri, — multe sûnt neajunsurile noastre şi va mai trece încă timp pănă-ce vom fi înţeles şi noi, că bogăţia e putere şi că trebuie sĕ muncim cu hărnicie, ca sĕ ajungem a nu mai fi luaţi în batjocură de alţii, — dar' vrednici am fost, căci n'am risipit averea ce ni s'a încredinţat, ci am sporit-o, şi astăḑi stăpânim mai mult pământ în ţeara aceasta ca în ḑiua, când ni s'a dat dreptul de a-'l stăpâni.

Am dovedit, că sûntem vrednici de acest pământ, fiindcă îl preţuim, îl iubim mai mult ca aceia, care-'l aveau pe nemuncite şi dela care noi cu preţul sudorilor noastre 'l-am rĕscumpĕrat.

Iubirea aceasta cătră pământul ţerii noastre sĕ o păstrăm şi în noi şi în copiii şi în nepoţii noştri, căci noi am învĕţat dela părinţii noştri cât de amară şi stearpă e munca făcută în ogorul altuia.

Lupta noastră de astăḑi.

Am ajuns timpuri grele pentru toţi, dar' grele mai ales pentru noi Românii cu sciinţă de carte.

După-ce cu multă osteneală şi luptându-ne cu multe neajunsuri am ajuns sĕ ne fì câştigat cunoscinţele, de care avem trebuinţă, ca sĕ slugim cu destoinicie ţeara şi neamul nostru, sûntem daţi pretudindinea la o parte ca nisce oameni netrebnici şi primejdioşi. Astfel multora dintre noi nu le-a rĕmas decât sĕ se ducă pribegi din ţeară, părăsind pe părinţii lor săraciţi, pe fraţii, care aşteptau sprigin dela dînşii, pe toţi iubiţii lor; alţii se căsnesc sĕ trăească de pe o ḑi pe alta, fie din averea moştenită dela părinţi, fie din resplata ostenelelor lor, eară puţinii, pe care 'i-au mai suferit prin diregĕtorii, stau ca frunḑa pe apă şi nu sciu, când vor fi aruncaţi cu copíii lor în drum ori trimişi departe de familiile lor, căci ori-cât de stăruitori ar fi în împlinirea datoriilor lor şi ori-cât de mult 'şi-ar călca pe inimă, li se cer lucruri, pe care în cele din urmă nu le mai pot da.

Ce voesce stăpânirea de astăḑi şi ce cere ea dela noi? De ce ne prigonesce?!

Acum câteva ḑile, la 9 August, cel mai de frunte ḑiar al guvernului, „Nemzet“, a publicat o dare de seamă despre starea lucrurilor în părţile despre meaḑă-noapte ale` Ţerii-Uguresci în asemĕnare cu Ardealul. Din această dare de seamă fraţii nostri săteni se vor lămurì, ce fac puternicii de astăḑi acolo, în Ţeara-

Ungurească, între Slovaci, și ce vor sĕ facă și aici în Ardeal, între Români.

„Dacă cercetăm numĕrările făcute după neamuri, — ne spune darea de seamă, — puţină îmbucurare găsim în ele. Ce-i drept, au trecut cinci ani dela cea din urmă numĕrătoare, ear' în timpul acesta maghiarisarea a făcut mari înaintări. Cu deosebire orașele s'au maghiarisat, și mai ales unele orașe din partea de sus a ţerii, cum e Neutra, au ajuns a fi aproape orașe curat maghiare. Numĕrătoarea de acum cinci ani ne arată însĕ maghiarimea din părţile de sus ale ţerii într'un numĕr îngrijitor de mic, astfel, că nici în Ardeal nu sûnt comitate, în care elementul maghiar sĕ fie în numĕr atât de neînsĕmnat. În Arva faţă cu 75 mii de Slovaci au fost la 1880 numai 355 Maghiari. În Lipto au fost 1434 Maghiari faţă cu 67 mii de Slovaci. În Trencin în mijlocul noianului de 222 mii de Slovaci n'au fost decât abia 2576 Maghiari, adecă la 100 de Slovaci un Maghiar. Chiar în Șaroș au fost numai 4322 Maghiari faţă cu 116 mii de Slovaci.

„Din potrivă în mijlocul celor 217 mii de Români din comitatul Hunedoarei tot au trăit 12 mii de Maghiari, în Alba-de-jos între 135 mii de Români — 25 mii de Maghiari. Ce-i drept,

în Ung, Abauj, Gömör, Borsod, ba chiar și în Zemplin, poporul maghiar e în predomnire, ear' în comitatul Pojonului elementul maghiar chiar și fără de cel nemțesc e aproape deopotrivă cu cel slovăcesc. Asemenea tărie mare maghiarimea din Ardeal nu are decât în comitatele sĕcuiesci. Numerii de mai sus sûnt cu toate aceste înspăimêntători și în timp de cinci ani starea lucrurilor cu anevoie va fi trecut prin vre-o îmbunătățire mai însĕmnată, deși nu rĕmâne îndoială, că s'a îmbunătățit.

„Dacă nu ne oprim însĕ numai la numĕrările făcute după limbă, stările de lucruri din partea de sus a țerii ni se înfățișează numai decât ca fiind mai bune pentru maghiarime. *De ce?* Fiindcă **acolo, unde Maghiarii sûnt în minoritate politică, acolo inteligența e foarte puțină, și partea ei predomnitoare o alcătuiesc Maghiarii**".

Înțelegem din aceste mai presus de toate un lucru: că puternicii ḑilelor de astăḑi se întristează, se pun pe gânduri, se înspăimêntă, că sûnt prea mulți Slovaci, dar' se bucură, se simt mângăiați, că acolo, între Slovaci e puțină lumină și cei mai mulți dintre puținii oameni luminați sûnt Maghiari.

E o rușine pentru țeara noastră, e o rușine pentru națiunea maghiară, e o rușine pentru

împĕrăţia, în care trăim, e o ruşine pentru timpul de astădi, că se poate face o asemenea mărturisire: e însĕ adevĕrat, că ni s'a făcut această mărturisire chiar în cel mai de frunte diar al guvernului; Maghiarii nu se sfiesc a mărturisì, că se pun pe gânduri, când vĕd că sûntem atât de mulţi, şi se bucură, că nu ne luminăm; ni se spune aceasta chiar într'un diar al guvernului, care e dator sĕ poarte grije de sporul nostru şi de luminarea noastră.

Şi fiindcă se vĕd puţini şi pe noi ne vĕd mulţi, Maghiarii se folosesc de toate mijloacele, ca sĕ ne scadă pe noi şi sĕ se sporească ei înşişi.

Ei cer dar' dela noi, ca sĕ ne unim cu dînşii, sĕ ne înstrăinăm de părinţii noştri, sĕ părăsim pe fraţii noştri, sĕ ne lăpĕdăm de neamul nostru şi sĕ ne dăm şi noi Maghiari, pentru-ca sĕ nu fie şi între Români oameni luminaţi şi sĕ se ruşineze ori-şi-cine de a fi Român, ei cer sĕ fim ca nisce şerpi crescuţi la sinul mamei noastre românesci.

Noi, din potrivă, urmând plecării inimii noastre şi sfaturile marilor noştri dascăli de acum o sută de ani, sûntem mândri de a fi Români şi mai vîrtos ne opintim, ca sĕ scoatem la iveală cinstea neamului nostru şi sĕ ajutăm sporul Românilor întru toate.

Îi lăudăm pe Maghiari pentru silințele ce-’și dau sĕ sporească și sĕ ridice neamul lor, dacă o fac pe cale dreaptă, dar’ ținem, ca și noi tot pe cale dreaptă sĕ facem pentru neamul nostru ceea-ce fac ei pentru al lor, altfel n’am fi vrednici sĕ ne lumineze și nouĕ soarele lui Dumnedeu.

Românii sûnt un neam de oameni sănĕtoși și spornici. Într’o sută de ani numĕrul lor aici în Ardeal s’a întreit aproape, deși mulți dintre dînșii au eșit în țerile de dimpregiur; ear’ în timpul dela 1850 pănă la 1870 ei s’au sporit cu vre-o 200 de mii. Prin aceasta țeara s’a întărit, căci ’i-s’au sporit atât brațele muncitoare, cât și piepturile de apĕrare.

E însĕ un lucru de sine înțeles, că trebue sĕ putem trăì și sĕ fim feriți de rele, ca sĕ ne putem sporì. Și guvernul și diregĕtoriile, ocârmuirea toată e pusă, pentru-ca sĕ poarte grije de traiul bun al tuturora. În vreme-ce plugarul și meșteșugarul muncesc din greu, ca sĕ poată purta dările grele, aceia, care trăiesc bine din aceste dări, trebue sĕ poarte de grije, ca lucrarea sĕ poată înainta fără de împedecare, sĕ le dee muncitorilor toată ocrotirea, toate lesnirile, sĕ-’i ajute, sĕ-’i ferească de nedreptăți și de inșelători și sĕ-’i lumineze, pentru-ca munca sĕ le fie cu spor.

Această îngrijire părintească poate s’o aibă

ocârmuirea de astăḍi pentru Maghiari, nu însĕ şi pentru celelalte neamuri din ţeară. Maghiarilor le va fi dând toată ocrotirea şi toate lesnirile, pe ei îi va fi ferind şi de nedreptăţi şi de înşelăciuni, pe ei îi va fi ajutând, îi va fi luminând, căci voiesce sĕ le vadă sporul în toate; noi ăstialalţi îi parem însĕ prea mulţi şi se bucură, când ne vede sărăcind, scăḍênd la numĕr şi rĕmânênd în întunerec. Astfel mulţi dintre noi, lipsiţi de purtare de grije, rĕmân părăginiţi, cad pradă înşelătorilor, pier de boale ori în lipsă de hrană îndestulitoare, mii şi ear' mii, nemai putênd purta dările grele, părăsesc ţeara şi se duc, Slovacii în America, ear' Românii în România, Bulgaria şi Rusia, aşa că în timp de ḍece ani de ḍile, dela 1870 până la 1880, Românii au scăḍut cu vre-o 200 mii de suflete.

Cerem dar', ca Maghiarii sĕ-'şi caute de fraţii lor, ear' pe fraţii nostri sĕ-'i lase în căutarea noastră.

Decum sĕ se învoească însĕ la aceasta, ei 'şi-au mai făcut şi gândul sĕ-'i desbrace pe Români de firea lor românească.

Pretutindenea, ori-unde se ivesce, Românul ę nebagat în seamă ori luat în batjocură şi de vecinul lui maghiar, şi de slugile acestuia, ba chiar şi de diregĕtori de ai ţerii, pentru-ca sĕ-'i fie greu, că Dumneḍeu 'l-a lăsat Român şi sĕ

dorească a fi şi el Maghiar, ca sĕ se bucure pretutindenea, ca Maghiarii, de bună primire şi de ajutor la nevoie.

Dar' nu poate sĕ se dee Maghiar, fiindcă nici nu înțelege macar limba maghiară. De aceea guvernul a dat porunci aspre, ca în scolile noastre sĕ se învețe limba maghiară şi gândul Maghiarilor este, ca cu timpul copíii români sĕ învețe numai în limba maghiară, pentru-ca astfel încetul cu încetul sĕ se înstrăineze de părinții lor şi sĕ se dee Maghiari. Deocomandată s'au unit Maghiarii între dînşii, au adunat şi adună mereu bani, ca sĕ-'i plătească în deosebi pe învĕțătorii români, sĕ facă scoli maghiare pentru copíii de Român, sĕ-'i ajute pe Românii ce se unesc cu dînşii şi sĕ le facă amare ḑilele celor ce stăruie, ca Românul în limba lui sĕ se lumineze şi Român sĕ rĕmână.

Vorba e dar', ca sĕ facem copíi şi sĕ-'i crescem din sudoarea noastră pentru sporirea neamului maghiar, eară noi putem perì, dacă ținem a rĕmânè Români.

Le spunem în fiesce-care ḑi Maghiarilor, că toate aceste sûnt bazaconíi şi că de geaba se opintesc, de geaba îşi perd timpul şi puterile, fiindcă Românul cât e lumea tot Român are sĕ rĕmână, că pot sĕ-'i amărească ḑilele vieții, pot sĕ 'şi-'l facă duşman de moarte, dar' nici îl vor

stîrpì de pe pămêntul acesta, nici îl vor face se uite, că e de mare neam şi cu mare menire în lumea aceasta. Prin alte vremi mai grele am trecut noi şi tot nu ne-am lăpĕdat nici de legea, nici de neamul nostru, şi dacă noi, ăşti care scim limba maghiară, răbdăm mai bucuros de pe o ḑi pe alta, decât ca sĕ ne lăpĕdăm pe o clipă macar de neamul nostru, opinca numai moartă se dă.

Li-o spunem Maghiarilor, dar' nu vor sĕ ne creaḑă.

Vom urma a li-o spune şi dator e tot Românul sĕ li-o spună în fiesce-care ḑi, în tot ciasul, pentru-că numai atunci va fi pace în ţeară, când vor fi ajuns ei s'o înţeleagă aceasta.

O sută de ani se împlinesc astăḑi de când Împĕratul Iosif II le-a dat tuturor Românilor dreptul de a se mişca pe pămêntul acesta, de a-'şi agonisì avere şi de a se lumina, şi în timp de o sută de ani, am străbătut prin toate greutăţile mereu înainte, mereu sporind în puteri şi în avere, mereu luminându-ne noi înşine prin noi: e nebunească încercarea de a ne mai oprì acum în cale.

Maghiarii pot sĕ ne amărească ḑilele, pot sĕ ne împingă la duşmănie, dar' nu ne vor face nici odată sĕ uităm, că prinţul Eugen de Savoia ne-a scăpat de jugul turcesc,

Împĕratul Iosif II ne-a făcut stăpâni pe noi înşine şi Împĕratul Francisc Iosif I ne-a dat stăpânirea asupra pămêntului muncit de noi.

Nu pentru-că mai cu deosebire am fi fost iubiţi, ci „**pentru binele deobşte,**“ pentru-că braţele noastre sporesc bogăţiile ţerii şi piepturile noastre apĕră mărirea şi puterea monarchiei. N'avem decât sĕ privim asupra trecutului nostru şi sĕ ne aducem aminte de Împĕratul Iosif II, pentru-ca apriat sĕ scim, că nu poate sĕ le fie Maghiarilor dat a slăbì îndelung în noi puterile monarchiei, şi dacă nu vor înţelege ei de ei, că trebuie sĕ trăească în bună pace cu noi, mai curênd ori mai târdíu îi vor sillì împregiurările sĕ ne dee partea ce ni se cuvine din puterea publică pe acest pămênt, brăzdat de plugurile noastre, îngrăşat cu sudoarea noastră şi apĕrat cu sângele nostru.

Împregiurările nouĕ priincioase le aduce însuşi timpul, în care trăim şi nu avem decât sĕ aşteptăm sosirea lor: nimeni astădi nepedepsit nu ne mai poate oprì pe noi sĕ nu ne unim, pentru-ca sĕ luminăm pe fraţii nostri muncitori, sĕ-'i ocrotim, sĕ-'i ajutăm, sĕ-'i ferim de înşelăciuni şi nedreptăţiri, sĕ-'i povăţuim pe calea cea bună, şi nimeni, fără de a se face de rîsul lumii, nu mai poate dice, că nu noi sûntem cei dintâiu chemaţi

a le face aceste și că cineva în lumea aceasta mai înțelege ca noi durerile Românului, le simte ca noi și scie sě le vindece ca noi, pe care Împěratul Iosif II, 'i-a vědut în gândul lui, când le-a dis iobagilor români: Trimiteți-vě și voi copíii sě învețe carte, pentru-ca sě aveți chiar dintre voi oameni, care sě scie a vě lumina și a vě apěra de rele! — voi prin voi înșivě sě vě ajutați, ca și Ddeu sě vě ajute!

Putem noi și Maghiarii sě trăim pe pământul acesta în pace, sě ne luminăm și sě lucrăm unii lângă alții pe întrecute, fiecare după hărnicia sa și după destoiniciile, cu care 'l-a înzestrat firea, — putem, și trebuie neapěrat și vom și trăì în pace, numai dacă vom stăruì noi cu tot dinadinsul sě le scoatem din minte gândul, că ne pot închide drumul cel larg, în care ne aflăm acum, dacă n'au putut sě ne închidă poteca cea strîmtă, pe care ni-a deschis-o Împěratul Iosif II.

Din Biblioteca poporală a „TRIBUNEI“

Au apărut până acuma:

Nr. 1. **Pădureanca.** Novelă de Ioan Slavici, 40 cr. = 1 leu n. — Nr. 2. **Fata Stolerului,** de Matilda Cugler-Poni. Ed. II. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 3. **Ce n'a fost și nu va fi.** Poveste de I. T. Mera. Ed. II. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 4. **Piperuș Pĕtru.** Poveste de I. T. Mera. Ed. II. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 5. **Păcală și Tândală.** Anecdotă de Silvestru Moldovan. 3 cr. = 6 bani. — Nr. 6. **Jucării și jocuri de copii.** De P. Ispirescu, 25 cr. = 50 bani. — Nr. 7. **Teiu-legănat.** Poveste de Gr. Sima al lui Ión. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 8. **Colăcăritul.** Obiceiurile țeranilor români la nuntă, de Benedict Viciu. 16 cr. = 32 bani. — Nr. 9. **Fiica a nouĕ mame.** Poveste de Silvestru Moldovan. 14 cr. = 28 bani. — Nr. 10. **Povestea lui Iguat.** Poveste de Silvestru Moldovan. 3 cr. = 6 bani. — Nr. 11. **Sfântul Nicolae.** De Matilda Poni. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 12. **Îndĕrĕtnicul.** Poveste de Silvestru Moldovan. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 13. **Blăstĕm de mamă.** Legendă poporală din giurul Năsĕudului, de George Coșbuc. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 14. **Bunica** de Bojena Nĕmcová, tradusă din limba boemă de Prof. Dr. Urban Iarník. 1 fl. = 3 lei n. — Nr. 15. **Vlad și Catrina.** Poveste de Gr. Sima al lui Ión. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 16. **Din Bĕtrâni.** Ghîcituri, întrebări și rĕspunsuri, frĕmêntări de limbă, adunate de Gr. Sima al lui Ión. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 17. **Pe pămêntul Turcului** de George Coșbuc. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 18. **Căldărușa cu trei- picioare.** Poveste franțuzească de Eleonora Tănăsescu, după A. Genevray. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 19. **Cenușoica.** Poveste de I. T. Mera. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 20. **Un pețitor îndĕrĕtnic.** Novelă de Björnstjerne Björnson. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 21. **Prietinul meu Vêntură-Țeară.** Din novelele californiene ale lui Bret Harte. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 22. **Scăpĕrătoarea.** Din povestile lui Andersen. 4 cr. = 8 bani. —

Nr. 23. **Fata Craiului din cetini**, de George Coşbuc. 4 cr. = 8 bani. — Nr. 24. **Strigoaica**. Din fantasiile lui Nicolae Gogol. 20 cr. = 40 bani. — Nr. 25. **Draga Mamei**. Baladă de George Coşbuc. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 26. **Taina unei vieţi**. De Björnstjerne Björnson. (1869). 6 cr. = 12 bani. — Nr. 27. **Vecinii**. Din fantasiile lui Nicolae Gogol. 30 cr. = 60 bani. — Nr. 28. **Păcală în satul lui**. Poveste de Ioan Slavici. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 29. **Sgârcitul**. Comedie de Molière. 40 cr. = 80 bani. — Nr. 30. **Lumea proştilor**. Poveste de Silvestru Moldovan. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 31. **Nusciu-Împěrat** Poveste din popor de „Mărgineanul". 12 cr. = 24 bani. — Nr. 32. **Ḑina-Împěrătească şi peana ei aleasă**. Poveste din popor de „Mărgineanul". 12 cr. = 24 bani. — Nr. 33. **Fulger**. Poveste în versuri de George Coşbuc. 5 cr. = 10 bani. — Nr. 34. **Spice de aur**. Culese de dascălul Ioan P. Lazar. 12 cr. — 24 bani. — Nr. 35. **Un idil în Roşeni**. Novelă de Bret Harte. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 36. **Baba iadului**. Poveste în versuri de Ioan Moţa. 8 cr. = 16 bani. — Nr. 37. **Princesa fermecată**. Poveste în versuri de P. Dulfu. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 38. **Ḑina mărgărelelor**. Poveste de Ioan Moţa. 12 cr. = 24 bani. — Nr. 39. **Doi copii**. Poveste de Ioan Moţa. 10 cr. = 20 bani. — Nr. 40. **O partidă în patru**. De Antonio Ghislanzoni. 12 cr. = 24 bani.

O sută de ani. De Ioan Slavici. 8 cr. = 16 bani.

Institutul tipografic din Sibiiu dă rabatul cuvenit celor ce cumpěră un numěr mai mare de exemplare, cu deosebire librarilor şi preste tot vêndětorilor.

